

Michael Quinn Patton: *Developmental evaluation. Applying complexity concepts to enhance innovation and use*. New York: The Guilford Press, 2011. 373 s.

Arvioinnin maailmassa Michael Quinn Patton on huomattava henkilö, ellei peräti guru, joka on jo kolme vuosikymmentä tehnyt työtä arvioinnin metodien (ks. Patton 1990) ja käytäntöjen (ks. Patton 1982) parissa, rakentamalla nimenomaan kehittämisorientoitunutta (ks. Patton 1997; 1994) arviointiperinnettä. Hänen otteensa lähtee siitä, että arvioinnilla on aina palvelutehtävä – niinpä sen keskeinen arvo onkin hyödynnettävyys ja hyödyksikäytön vahvistaminen. Hyödyntämistavoitteen kautta arviointi luontevasti liittyy kehittämiseen. Patton näkee arvioinnin maailman ennen kaikkea ihmisten välisenä vuorovaikutuksena ja tämä leimallinen piirre näyttää vain vahvistuneen viimeisimmässä teoksessa. Tässä kirjassa hän jaloistaa kehittävää arviointia ottamalla avukseen kompleksisuuskäsitteitä, joiden kautta arviointi voi tukea yhä perinpohjaisemmin kehittämisen innovatiivisuutta.

Kirjan voi siis nähdä vaiheena Pattonin pitkällä julkaisu-uralla erityisesti osana kehittämisorientoituneen arvioinnin rakentamista. Pattonin kirjoitusten kautta ”developmental evaluation” onkin vakiinnuttanut paikkaansa kansainvälisellä arvioinnin kentällä. Suomessa käsitteen käyttö on varsin avointa: tavallisesti sillä tarkoitetaan kehittävää arviointia, prosessi-arviointia, arviointiavusteista kehittämistä ja arvioivaa ajattelua tai työotetta (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009). Kehittävä arviointi on nähty organisaation sisäisenä ja toisinaan myös tutkimusavusteisena arviointina, joka tarjoaa tukea organisaatioiden ja työyhteisöjen muutostyöhön sekä työmenetelmien ja työ- ja palveluprosessien kehittämiseen (Rajavaara 2006). Läheisyydestä huolimatta käsitteet eivät ole samaa tarkoittavia. Pattonin itsensä (1997) mukaan kehittävällä arvioinnilla viitataan arvioinnin prosesseihin ja toimintoihin, joiden tarkoituksena on tukea ohjelman, tuotteen, henkilöstön tai organisaation kehittämistä ja arvioivan työotteen syntymistä. Uusimmassakaan kirjassa hän ei ota kantaa tapaan, jolla arviointi toteutetaan vaan korostaa, että tärkeintä on löytää tarkoituksenmukaisimmat menetöt, jotka sopivat kuhunkin tilantee-

seen. Patton toteaa, ettei kyseessä ole tietty malli, jolla arviointia toteutetaan vaan suhde, joka nivoutuu kehittämisen kohteeseen. Lisäksi hän alleviivaa, ettei kehittävä arviointi sovi kaikkiin tilanteisiin.

Arviointi on todella valjastettu palvelemaan kehittämistä, jopa siinä määrin, että kirjan ydin kertoo ehkä pikemminkin kehittämisestä kuin arvioinnista. Lähtökohtana on tietynlainen näkemys kehittämisen ja muutoksen luonteesta: se nähdään epälineaarisenä, turbulenttina, tilanne-ehtoisena ja ennakoimattomana toimintana. Arvioinnin tehtävä ei ole tuoda kontrollia ja hallintaa, vaan ennen kaikkea vahvistaa kehitysprosessien kykyä innovaatioihin ja aitoihin – jopa fundamentaaleihin – muutoksiin. Pattonin mielestä perinteinen arviointi lukitsee kehittämistä vaatiessaan liian varhain kehittämisprosessia tarkasti määritellyt interventiot ja mitattavat tulokset. Tämäntyyppinen arviointi on ikään kuin valjastettu suunnitellun muutoksen toteuttamiseksi ja todentamiseksi. Tarvitaan siis arviointia, joka ymmärtää aidon kehittämisen prosessi-maiset ja systeemiset erityispiirteet (hyödyllinen taulukko arviointiotteiden eroista s. 23–26). Patton haastaa myös perinteistä rahoittajalähtöistä, ulkoista tilivelvollisuusarviointia: hänen mukaansa korkein tilivelvollisuusarvioinnin muoto on sisäinen arviointi, jossa yksilökohtainen vastuullisuuden tunne liittyy ryhmän kollektiiviseen vastuuntuntoon ja lopulta sitoutuu kysymykseen institutionaalisesta ja yhteiskunnallisesta vastuusta. Tilivelvollisuuden perimmäinen kysymys on: mitä saatiin kehitettyä ja mitä seurauksia sillä on?

Arvioinnin näkökulmasta olennaista on erottaa kehittäminen (*development*) ja parantaminen (*improvement*). Tätä eroa Patton korosti myös American Evaluation Associationin 2011 konferenssissa luennoidessaan. Parantamiseen tähtäävän formatiivisen arvioinnin tehtävä on auttaa mallia tai interventiota vastaamaan paremmin asetettuihin tavoitteisiin ja saavuttamaan asetetut tulokset. Kehittävä arviointi tähtää puolestaan mallin tai intervention muodostamiseen, sen tilanne-ehtoiseen muokkaamiseen, jolloin voidaan joutua myös kyseenalaistamaan hankkeen strategisia oletuksia. Tällöin arviointi kietoutuu kiinteäksi osaksi itse kehitystyötä ja tulee lähelle yhteiskehittelyn ideaa. Pattonin edustama arviointi- ja kehittämisote on erittäin innostava

mutta monin tavoin haasteellinen – ei vähiten nykyisten projektimekanismien vuoksi, jotka nimenomaan suosivat ennakkointia ja spesifien tulostavoitteiden ilmaisemista ja mittaroimista.

Kirja on miellyttävä lukukokemus vaikka ei olisikaan intomielinen kehittävän arvioinnin edustaja. Se on sujuvasti kirjoitettu lukuisten esimerkkien ja tarinoiden elävöittäessä sisältöä. Itse sisältö kuitenkin avautuu parhaiten varsin kokeneille evaluaattoreille, joilla on perspektiiviä monentyyppisistä arviointiympäristöistä ja tilanteista. Erityisesti kirja kuitenkin puhuttelee kehittämistyön asiantuntijoita, jotka tunnistavat kirjassa kuvattuja kehittämiseen, oppimiseen, muutokseen ja uudistumiseen liittyviä ja arviointia haastavia ilmiöitä. Sanoisin jopa, että kuva, joka Pattonin kirjassa kehittävästä arvioinnista muodostuu, on merkittävämpi haaste itse kehittämistyölle sekä sen osaamiselle ja toimintaa ohjaaville rakenteille kuin arvioinnille. Tämän tyyppisessä arvioinnissa evaluaattori tarvitsee syvällisen itseymmärryksen omista kyvyistään ja kehittämisen syvällisestä luonteesta. Kehittäjiltä kyvykkyyttä vaaditaan, ei vain avoimen prosessorientoituneen kehittämisen

taitamiseen vaan myös yhteistoimintaan kehittämisen rajapinnassa työskentelevän arvioijan kanssa.

LÄHTEET

- Patton, Q. Michael (1982). *Practical evaluation*. Newbury Park: SAGE Publications.
- Patton, Q. Michael (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. 2nd ed. Newbury Park: SAGE Publications.
- Patton, Q. Michael (1994). Developmental evaluation. *Evaluation Practice*, 15(3), 311–319.
- Patton, Q. Michael (1997). *Utilization-focused evaluation. The new century text*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Rajavaara, Marketta (2006). *Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin*. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Seppänen-Järvelä, Riitta & Vataja, Katri (2009). Kehittävän itsearvioinnin taidot, kyvykkyydet ja osaaminen. Empiirinen analyysi sosiaalitoimen työyhteisöistä. *Hallinnon tutkimus*, 28(4), 60–73.

Riitta Seppänen-Järvelä